

Kornel Makuszyński (8 stycznia 1884 w Stryju - 31 lipca 1953 w Zakopanem)

*Jak można się urodzić w mieście Stryj,
co nie rymuje się z niczym prócz "ryj"...*

autor Matołka

fiknął koziołka,

a ty, poetko, swój limeryk szyj...

(ebs)

Kornel Makuszyński - polski prozaik, poeta, felietonista, krytyk teatralny i publicysta, członek Polskiej Akademii Literatury. Przed II wojną światową był jednym z najpoczytniejszych, najbardziej popularnych i najbardziej płodnych literacko polskich pisarzy. Jego książki dla dzieci i młodzieży - "Szatan z siódmej klasy", "Panna z mokrą głową", "Bezgrzeszne lata" - cieszą się nadal powodzeniem. Wraz z Marianem Walentynowiczem, autorem rysunków, stworzył serię *quasi* komiksów o przygodach Koziołka Matołka, awanturach Małpki Fiki-Miki, oraz inne.

Urodził się 8 stycznia 1884 w Stryju, na terenie Austro-Węgier. Był jedynym synem, a siódmym z kolei dzieckiem Julii z Ogonowskich i Edwarda Makuszyńskiego, emerytowanego podówczas pułkownika wojsk austriackich, pisarza gminnego kancelarii urzędu w Brzozowej koło Krosna, urzędnika galicyjskiego.

Ojciec osierocił rodzinę, gdy Kornel miał 10 lat. Przez dwa lata Kornel pozostał jeszcze w Stryju, skończył tam pierwszą klasę gimnazjalną, zarabiał na swoje utrzymanie korepetycjami. Potem przeniósł się do Przemyśla, gdzie mieszkał u swych krewnych i kończył drugą klasę gimnazjalną. W latach 1898-1903 uczęszczał do IV Gimnazjum im. Jana Długosza we Lwowie. Wynajmował skromną kwaterę u lwowskiego asenizatora i hycła Siegla na Kleparowie.

W wieku 14 lat zaczął pisać wiersze. Ich pierwszym recenzentem w cukierni na Skarbkowskiej 11 był Leopold Staff. Pierwsze wiersze opublikował mając 16 lat.

Studiował polonistykę i romanistykę na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Podróżował do Włoch (z Janem Kasprowiczem, Staffem i Władysławem Orkanem). Należał do Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Literatów i Artystów Polskich we Lwowie.

W 1908-1910 kontynuował studia romanistyczne na Sorbonie w Paryżu. W 1910 poznał we Lwowie studentkę Uniwersytetu Lwowskiego Emilię Bażeńską, która zaprosiła go do Burbiszek na Litwie, majątku swego brata Michała Bażeńskiego (z rodu szlacheckiego von Baysen-Bażeński). Makuszyński poznał okolicę, dwór i dobrze utrzymany majątek. Po roku narzeczeństwa w 1911 Emilia i Kornel pobrali się w Warszawie.

Ze swoim licznym rodzeństwem, pozostawionym w Stryju, nie utrzymywał kontaktów. W latach 1913-1914 mieszkał w Burbiszkach. Rozkochany w architekturze zakopiańskiej, przywiózł nawet spod Tatr domek i postawił go w parku dworskim. Tutaj zastała go I wojna światowa, jako wrogiemu Rosji obywatela austriackiego aresztowano go i internowano wraz z żoną w głębi Rosji. We wrześniu 1914 Makuszyńscy wyjechali do Kostromy.

Dzięki staraniom szwagra Michała Bażeńskiego, a także pomocy aktorów Stanisławy Wysockiej i Juliusza Osterwy, zwolniono ich z internowania i pozwolono w 1915 zamieszkać w Kijowie, gdzie pisarz został prezesem Związku Literatów i Dziennikarzy Polskich oraz kierownikiem literackim Teatru Polskiego.

Po zakończeniu wojny w 1918 roku Makuszyńscy wrócili do Polski i zamieszkali w Warszawie. Właśnie w Warszawie bardzo dynamicznie rozwinęła się literacka kariera Makuszyńskiego. Kilka miesięcy w roku Makuszyńscy spędzali w

Zakopanem. W latach 1922-1925 bywali w Burbiszkach, ponieważ Emilia miała w sąsiedztwie folwark Pojule, który dzierżawił, a później kupił brat Michał. Emilia zmarła w 1926 na gruźlicę. Pochowano ją na Powązkach obok grobu Władysława Stanisława Reymonta, jej przyjaciela.

Po śmierci żony Kornel Makuszyński zerwał związki z Litwą, nigdy więcej już tam nie pojechał. 30 sierpnia 1927 ożenił się powtórnie ze śpiewaczką Janiną Gluzińską (córką profesora medycyny Uniwersytetu Lwowskiego Antoniego Gluzińskiego).

W marcu 1931 zostało mu przyznane honorowe obywatelstwo Zakopanego. Był osobą towarzyską oraz zamożną; zbierał dzieła sztuki. Na początku czerwca 1937 został członkiem Polskiej Akademii Literatury.

W latach 1935-1944 mieszkał w Domu Spółki Terenowej Budowy Tanich Mieszkań przy ul. Grottgera 7/9/9A.

Po wybuchu II wojny światowej, podczas oblężenia Warszawy w 1939 niemiecka bomba trafiła w budynek, w którym mieszkał, i zniszczyła jego rękopisy oraz zbiory sztuki. Sam Makuszyński ocalał cudem, jednak stracił wszystko między innymi rękopis "Drugich wakacji szatana" planowanego na wydanie w grudniu 1939. Okupację niemiecką przeżył w Warszawie, podczas powstania warszawskiego współpracował z prasą powstańczą, potem przez obóz w Pruszkowie dotarł do Krakowa i w listopadzie 1944 zamieszkał na stałe w Zakopanem.

Po 1945 objęty został zakazem publikacji i poddany szykanom, co jak sam sądził związane było ze sprawą jego przyjęcia w 1937 roku do PAL (na miejsce usuniętego w atmosferze skandalu, po oskarżeniach o plagiat Wincentego Rzymowskiego, który bezpośrednio po wojnie pełnił funkcję ministra kultury).

W 1948 został zadekretowany w polskiej literaturze socrealizm. Makuszyńskiemu udało się już wydać tylko jedną nową książkę "List z tamtego świata", jedynie dzięki istnieniu ostatnich prywatnych wydawnictw. W Zakopanem żył w zapomnieniu, a przecież był jedną z najbardziej rozpoznawalnych postaci minionej, wrogiej epoki - dwudziestolecia międzywojennego. Zajmował niewielkie mieszkanie i żył skromnie, żona udzielała lekcji muzyki.

Człowiek sukcesu, jeden z najweselszych i najbardziej optymistycznych pisarzy dwudziestolecia międzywojennego zderzył się z nową, nieprzyjazną rzeczywistością. Był odsuwany, ponieważ - jak twierdzili ówcześni prominenci - miał, lub mógł mieć zły wpływ na powojenną młodzież.

Zmarł 31 lipca 1953. Został pochowany na Cmentarzu Zasłużonych na Pęksowym Brzyzku w Zakopanem. W mieście tym znajduje się też jego muzeum.

https://www.youtube.com/watch?v=J9_-a4Hm6tY

Z czasem wrócił do łask, nakręcano filmy według jego powieści, "Szatan z siódmej klasy" z 1960 roku w reżyserii Marii Kaniewskiej z debutantką Polą Raksą w roli Wandzi, Józefem Skwarkiem w tytułowej roli "szatana", Adasia, oraz Stanisławem Milskim w roli profesora Gąsowskiego i Mieczysława Czechowicza jako fałszywego malarza, to klasyka filmów powojennych (nową, też niezłą wersję, nakręcono w 2006).

<https://www.youtube.com/watch?v=H2CRLf5Eg-M>

Kornel Makuszyński jest patronem wielu szkół. Od 1994 przyznawana jest Nagroda Literacka im. Kornela Makuszyńskiego.

"Historia - naigrawał się basem - jest zmyśleniem wywodzącym się z podejrzenie mętnych źródeł. Nie jest ona nauką ścisłą, jak nie jest nią ani bajka, ani powieść. Kto sprawniej zmyśla, ten jest lepszym historykiem. Cha, cha! Skąd mogę mieć pewność, że Napoleon w ogóle istniał? Czy nie został wymyślony w jakimś brudnym celu? Dokumenty mogą być sfalszowane, a wizerunki - tworem tajdeckiej wyobraźni malarza! Może to jakaś alegoria,

jakaś metafora? Nie wierzę w Napoleona! Wierzę w Pitagorasa, bo pozostało po nim twierdzenie nie do obalenia. Przed Pitagorasem biję czołem... Klękam z trwogą przed jego geniuszem! /.../ Logika jest największą zdobyczą ludzkiego ducha. Ludzkość byłaby godna szacunku, gdyby ludzkość myślała logicznie. Ale ludzkość jest pomyłona! Panowie poeci i inna hołota wodzą ją po bezdrożach, bałamuca i okłamują. Poetów należy wieszać albo topić."
("Szatan z siódmej klasy")

* * *

"Koziołek Matołek" zaistniał również po angielsku. Na scenie teatru dla dzieci. Opowiada tłumacz Bogdan Frymorgen: Pomyślałem - czas odkurzyć wspomnienia, i wyciągną z lamusa pożółkłe kartki z odręcznym tłumaczeniem przygód Matołka i tej uniwersalnej, jakże bliskiej nam wszystkim pointy.

*On and on he runs undaunted
Our hapless little goat son
Searching distant lands for something
Which is really very close by.*

Teatr jechał na tournée do dalekiej Azji. Miał przybliżyć bohatera widzom w Indiach, Pakistanie i Bangladeszu. Czas naglił. Zabrałem się za tłumaczenie i ruszyłem z kopyta.

* * *

<https://www.youtube.com/watch?v=zrXYXNKf55k>